

**Законодавчі акти США та Канади як чинник
зовнішньої міграції українців
наприкінці XIX – початку XX століття**

Проблема масового відтоку населення з українських земель не нова, але дуже актуальна. Перші паростки української еміграції беруть свій початок ще в середині XIX століття. Однак, міграційні процеси посилюються з початком соціально-економічної кризи в Австро-Угорщині в останньому десятиріччі XIX століття, що призвело до зuboжіння та масового безземелля селян. В таких складних умовах, селяни, зважаючи на лояльність та активну пропаганду серед населення з боку канадських, американських «експедиційних агентів» на українських землях Галичини та Буковини, приймали рішення про еміграцію. Тобто, характер еміграції був в основному економічним — люди їхали на заробітки. Питання української міграції має дуже важливе наукове значення, так як дослідження цієї проблеми дасть можливість зробити висновки в соціально-економічній політиці держави в сучасній Україні для запобігання масовому відтоку населення.

Питання української еміграції почало активно досліджуватися в середині 60-х років XX століття. Серед основних дослідників можна виділити наступні імена: Заставний Ф. Д. [2], Ковальчук О. О. [1], Євтух В. Б. [1], Шлепаков А. М. [8]. Варто відзначити історика Марунчака М. Г. — автора першої фундаментальної праці з історії українців в Канаді, а також автора циклу монографій, що стосуються таких аспектів життя українців, як культурний, релігійний, економічний аспекти [3, 4]. Відносно новою в дослідженні української еміграції є монографія В. М. Піскун, де висвітлюється подальша доля політичної еміграції українських політичних діячів в 20–30-ті рр. XX століття [6].

Перша хвиля української еміграції в Сполучені Штати Америки та Канаду (1891–1914 рр.) зіткнулася з цілою низкою економічних, культурних та побутових проблем: відсутність нормального житла, проблеми з мовою спілкування тощо. Яскраво демонструє та-

кий стан речей лист звичайного українського селянина з Галичини Дмитра Бикало на Батьківщину, що емігрував до Калгарі, провінція Альберта, Канада, разом із родиною в 1897 році. «...Я та моя родина ледь не вмираємо з голоду, тому що я витратив всі свої гроші на подорож до Канади... Зараз я в пошуках роботи... Я не володію англійською мовою, тому навіть не можу запитати, як справи...» [12]. Інтерес викликають і спогади Кетрін Гладій — доньки емігрантів Миколи та Христини Гладій. Спомини ці опубліковані на сайті музею імені Тараса Шевченка в Торонто, провінція Онтаріо. «Я народилася в 1909 році в місті Гленнела, Манітоба. Я почала доїти корів, коли мені було лише дев'ять років. За один раз могла здоїти до 12 корів. Я важко працювала як для малої дівчинки... Цілий рік мій батько ходив тридцять миль до залізниці, де він працював...» [13]. Але, тим не менш, в українських землях Австро-Угорщини, в таких, як Галичина та Буковина, діяла дуже активна агітація серед місцевого населення, що обіцяла великі заробітки в разі переїзду до Канади або ж США. Дуже розповсюдженим явищем стало вербування агентами або, як їх ще називали, еміграційними експедиціями з Європи, зокрема з італійських суден, котрі за

Library and Archives Canada / Bibliothèque et Archives Canada
www.collectionscanada.gc.ca

*Рекламна картка Північноатлантичної торгової кампанії,
розповсюджена між 1900 та 1905 рр.*

*(Library and Archives Canada / This poster is held in GARDD, RG 76,
Immigration Branch Records, Vole 225, file no. 113228).*

чималу плату (2–5 доларів за мігранта) вели агітацію серед місцевого населення за переїзд до Канади та Сполучених Штатів Америки. Зокрема, за допомогою різноманітних оголошень, де кожному охочому селянину, що бажав переїхати до Канади, обіцяли 160 акрів землі в Західній Канаді [10]. Велику роль у початку масової еміграції українських селян в землі Канади та Сполучених Штатів зіграв наш співвітчизник Йосип Олеськів. Ботанік за фахом, професор сільського господарства, він у 1895 році відбуває до Канади, вивчає природу та клімат Канади, спілкується з низкою канадських урядовців, зокрема з тодішнім міністром внутрішніх справ Кліффордом Сіфтоном. Прибувши до Львова він випускає свій знаменитий трактат «Про вільні землі», де зокрема зазначає: «...по цілому краю зривається народ та залишає рідну землю, щоб шукати щастя на іншому кінці світу, де літо в Різдво та безсніжна зима в саме наші жнива припадає...» [5, с. 1–3]. Однак, у справі заохочення до переселення селян на території Сполучених Штатів та Канади не відставали і уряди цих країн, котрі в середині ХІХ століття відчували гостру демографічну кризу, особливо США, котрі якраз переживали громадянську війну. Тому 20 травня 1862 року за ініціативи тодішнього Президента США Авраама Лінкольна Конгресом Сполучених Штатів був затверджений так званий «Homestead Act», який ще відомий під назвою «Акт про вільні землі» [9].

Зокрема, в тексті документу говориться: «Нехай буде постановлено, що будь-яка людина, яка являється главою сім'ї, котрий досяг 21 року... та заповнив декларацію-заяву щодо набуття громадянства згідно законам про натуралізацію в США, і який ніколи не піднімав зброї проти уряду США... має право з 1 січня 1863 року вступити в право володіння однією четвертою секції або менше суспільної землі, що не знаходиться в чіємусь розпорядку...» [9]. Чому ж саме цей законопроект так заохочував емігрантів, зокрема і українських селян до еміграції в США? А все тому, що, згідно закону, з початку освоєння поселенцем землі та спорудження на ній будівель, він ставав її повноправним власником через 5 років. Існував й інший варіант отримання дострокового права на володіння землею, якщо поселенець оплачував вартість землі, що дорівнювала

1,25 дол. США за акр землі. Лібералізувавши таким чином ринок землі, уряд США вирішував одразу дві проблеми: нестачу робочої сили та початок освоєння запустілих земель. Велика кількість неосвоєної родючої землі в купі з масовим закликком до еміграції серед українського селянства зіграли свою роль — починаючи з 1891 року кількість українців, що емігрували до Сполучених Штатів, вимірювалась вже тисячами. Загалом, з кінця XIX століття і до 1920 року в США емігрували приблизно 256 тисяч осіб.

Канада ж і по сьогодні вважається головним осередком української діаспори в світі. Варто лише зазначити, що саме Канада 2 грудня 1991 року першою (наряду з Польщею) визнала становлення незалежної України [7, с. 328]. У 1872 році прем'єр-міністр об'єднаного домініону Канада сер Джон Олександр Макдональд підписує закон, що відомий під назвою «Dominion Lands Act» (Закон про землю домініонів). Річ у тому, що Канада дуже побоювалась економічної експансії Сполучених Штатів на свої західні землі. Саме це спонукало уряд Макдональда лібералізувати ринок землі та почати масове заселення її емігрантами. Закон був доволі схожим на той, що був прийнятий у США за 10 років до того. Зокрема, закон встановлював специфічну політику щодо присадибного господарства, що заохочувало поселення на Заході. Будь-яка особа, старша 21 року, могла отримати у володіння «квартирну ділянку» — земельний наділ площею 65 га. Для того, щоб законно оволодіти часткою землі, потрібно було заплатити адміністративний збір у розмірі 10 доларів, після чого власнику надавалося право володіння наділом терміном на три роки для обробітку землі, розбудови житла. У 1873 році до закону було внесено поправки і віковий ценз щодо володіння землею зменшився до 18 років, що в свою чергу значно полегшило змогу молодим сім'ям займатися сільським господарством. У 1876 році жінки, що за відсутності чоловіка були головою сім'ї, і яким було більше, ніж 18 років, також мали право на оволодіння земельним наділом [11]. Така ліберальна політика в земельній сфері не могла не спричинити початок масового відтоку українських селян Галичини, Прикарпаття та Буковини, більшість з яких не мали навіть найменшої частки землі на батьківщині, у пошуку кращої долі на чужині.

1. Євтух В. Б., Ковальчук О. О. Українці в Канаді. К.: Будівельник, 1993. 142 с.
2. Заставний Ф. Д. Східна українська діаспора: монографія. Львів: Світ, 1992. 172 с.
3. Історія українців Канади: у 2-х тт. / М. Г. Марунчак. 2 вид. Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1991. Т. 1. 464 с.
4. Історія українців Канади: у 2-х тт. / М. Г. Марунчак. 2 вид. Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1991. Т. 2. 512 с.
5. Олеськів Й. «Про вільні землі» / за ред. К. Беднарського. Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 1895. 41 с.
6. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ ст.): монографія. К.: «МП Леся», 2006. 672 с.
7. Плохий С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу / Сергій Плохий; пер. з англ. Я. Лебеденка, А. Сагана. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 512 с.
8. Шлепаков А. М. Українська трудова міграція в США і Канаді (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). К.: Вид-во АН УРСР, 1960. 199 с.
9. Act of May 20, 1862 (Homestead Act) / National Archives Building, Washington, DC. Режим доступу до сторінки: <https://www.archives.gov/education>
10. Advertising card distributed by the North Atlantic Trading Company between 1900 and 1905 / Library and Archives Canada / This poster is held in GARDD, RG 76, Immigration Branch Records, Vole 225, file no. 113228).
Режим доступу до сторінки: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=FonAndCol&IdNumber=2918571>
11. Dominion Lands Act of 1872 / Library and Archives Canada. Режим доступу до сторінки: <https://bac-lac.on.worldcat.org/oclc/1007738407?lang=en&new=-8586203490353881661>
12. Letter from Dmytro Byckalo to Galicia / Library and Archives Canada. Режим доступу до сторінки: <http://data2.collectionscanada.gc.ca>
13. Katherine Hladiy's story / Taras Shevchenko Museum Toronto, Ontario. Режим доступу до сторінки: http://www.virtualmuseum.ca/sgc-cms/histoires_de_chez_nouscommunity_stories/pm_v2.php?id=record_detail&fl=0&lg=English&ex=464

Топал К. І.

Повсякдення українських жінок-остарбайтерок у Німеччині

Історія українських жінок-остарбайтерок, зокрема, їх повсякденного життя в Німеччині, ще донедавна була представлена дуже обмеженим проблемним полем наукових студій. Радянська історіографія висвітлювала цю тему лише в декількох напрямках: під час самої вій-